

Фурса Анатолій Васильович

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри організації підприємництва та біржової діяльності,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

Гореленко Валентина Іванівна

старший науковий співробітник сектору досліджень з економіки та маркетингу,
Інститут біоенергетичних культур і цукрових буряків НААН

**СТВОРЕННЯ КЛАСТЕРІВ НА БАЗІ ЦУКРОВИХ ЗАВОДІВ
В СКЛАДІ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД**

Анотація: Розглянуто питання створення біоенергетичних кластерів на базі цукрових заводів в складі об'єднаних територіальних громад. Функціонування біоенергетичних кластерів сприятимуть інноваційному розвитку та конкурентоспроможності бурякоцукрової галузі України.

Ключові слова: кластер, біоенергетичний кластер, об'єднані територіальні громади, вплив кластерів на економіку, бурякоцукрове виробництво.

В Україні практично відсутній розвиток кластерів в цукровій галузі на базі об'єднаних територіальних громад (ОТГ). Якщо розглядати інноваційність економіки бурякоцукрового виробництва, то загальновідомо, що в цьому напрямі значні відставання від розвинутих ринків європейських країн. Особливо в організаційному, технологічному та й в напрямі диверсифікації бурякоцукрового виробництва. Сьогодні, визначальними особливостями цукрового ринку є його нестабільність – посівних площ буряків цукрових, обсягів виробництва основних продуктів та продуктів глибокої переробки коренеплодів, оптово-відпускних цін тощо. За таких обставин виробництво цукрових буряків в останні роки є збитковим. Через вторгнення росії в Україну, стан бурякоцукрового виробництва в 2022 році погіршився. Все це генерує галузеві структури до інтеграційних процесів, створення сприятливого середовища, підвищення ефективності, інноваційних трансформацій шляхом створення і функціонування кластерних угруповань, передусім з спорідненими виробництвами.

В зв'язку з цим в бурякоцукровій галузі назріла проблема капітальної модернізації та реструктуризації виробництва і переведення її на біоенергетичну базу.

Реальні передпосилки і можливості в Україні для цього є.

Аналіз процесів створення і виробничої діяльності біоенергетичних компаній в Україні в попередні роки свідчить про те, що найбільш сталими і продуктивними є біоенергетичні конгломерати, побудовані на базі цукрових

заводів, а також крупних птахофабрик, свиноферм, в окремих випадках на базі деревообробних підприємств. Як показало вивчення діяльності окремих біоенергетичних структур (Глобинський цукровий завод, Теофіпольський цукровий завод, Узинський цукровий завод, Ставищенський біоенергетичний комплекс, Згурівський цукровий завод та ін.), основними інтегруючими виробничими об'єктами такого біоенергетичного комплексу є саме цукровий завод відповідної потужності, а складовими частинами комплексу виступають наступні об'єкти: окремий біостанольний завод; біогазовий завод; зерновий елеватор; комбікормовий завод; тваринницький комплекс, в т.ч. забійня; цех з виготовлення дріжджів; цех виготовлення біопластику; цех виготовлення добрив; установка для виготовлення твердих видів палива; в окремих випадках, фотобіореактор; електромережа і тепломережа; інші допоміжні виробництва – соєві заводи, кондитерські цехи і т.п.

Так, з 33 цукрових заводів, які працювали у 2021 році, тільки 6 перейшли на біопаливо, відповідно в 2022 році із 23 тільки 5 працювали на біопаливі (табл. 1).

Таблиця 1

**Види біопалива, яке використовують цукрові заводи
у виробництві, 2021-2022 рр.**

№ з/п	Область, цукрові заводи	Вид палива	Цукрові заводи, що працювали у (+,–)	
			2021 р.	2022 р.
	Вінницька область			
1	ТОВ «ПК «Зоря Поділля» (Гайсинський цукровий завод)	Частково природний газ, пелети соняшника	+	+
2	ПрАТ « ПК «Поділля» (Крижопільський цукровий завод)	Вугілля, пелети	+	+
3	ТОВ «Юзефо-Миколаївська АПК» (Михайлинський цукровий завод)	Природний газ, частково біогаз	+	+
	Київська область			
4	ТОВ «Краєвид» (Згурівський цукровий завод)	Торф, частково природний газ	+	+
5	ТДВ «Узинський цукровий комбінат»	Пелети	+	–
	Полтавська область			
6	ТОВ «Цукорагропром філія Глобинський цукровий завод»	Біогаз	+	+

Джерело: Розроблено за даними НАЦУ «Укрцукор».

Основною виробничою базою біоенергетичних комплексів в складі ОТГ, крім переробних і допоміжних підприємств, є земля, площа якої в різних громадах є різною від 155,7 км² (Чернівецька обл.) до 1026,3 км² (Луганська обл.), тому в областях є також різною кількість громад і адміністративних районів [1]. Різкі відмінності за розмірами ОТГ і кількістю населення в них існують також в середині адміністративних районів. Тому виконати техніко-економічне обґрунтування для кожного випадку в його класичному варіанті на сучасному етапі неможливо. Іншими обставинами є також незавершеність самого процесу децентралізації на місцях, невідпрацьованість взаємовідносин між районами і ОТГ, невизначеність фінансових можливостей окремих ОТГ щодо інвестицій в розвиток біоенергетичних комплексів; незавершеність процесів землеустрою і ринку землі, місця і можливостей ОТГ в цих процесах.

В основних районах бурякосіяння середня площа ОТГ нерівномірна – від 25 тис. га (Тернопільська обл.) до 56 тис. га (Харківська, Чернігівська обл.) [1]. Типовий для України є цукровий завод потужністю 5 тис. т переробки цукросировини на добу потребує посівної площі під цукровими буряками розміром щонайменше 8 тис. га. При двох полях десятипільної зерно-бурякової сівозміни загальна площа має становити близько 40 тис. га. Враховуючи ту обставину, що в структурі земельних угідь України сільськогосподарські угіддя займають 70 %, а площа ріллі – 62,5 %, для високопродуктивного функціонування типового цукрового заводу необхідна площа розміром 91,4 тис. га, з яких 64 тис. га мають займати сільгоспугіддя і 40 тис. га рілля. Тому типовий цукровий завод (за рідким виключенням) не може вписатись в окрему територіальну громаду. Навпаки потрібно 2-3, або інше число громад, які мають діяти в сировинній зоні типового цукрового заводу. Авторами, на основі такого модельного об'єкту з площею сільськогосподарських угідь 64 тис. га і площею ріллі 40 тис. га здійснено техніко-економічне обґрунтування функціонування біоенергетичних кластерів в галузі.

Таким чином, в складі об'єднаних територіальних громад, середній розмір яких в Україні становить 40 тис. га, є можливість і необхідність створити крупні, а також середні і дрібні біоенергетичні кластери, які стануть основою глобальної і сталої національної технологічної біоенергетичної платформи держави.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>